

var tvunget til at kæmpe for en sag, der ikke var deres, med andre forklaringer. Falkner Sørensen fremdrager selv, at det er tydeligt, at deserteringsfrekvensen bliver større jo tættere soldaterne boede på den danske grænse, og ligeledes, at der ser ud til at være et vis geografisk sammenhæng mellem den gamle protestlinje og deserteringshyppigheden. Hvor protestlinjen havde været stærkest markeret, var tilbøjeligheden til at desertere større. Disse argumenter er udmærket belagt i Falkner Sørensens materiale.

På denne baggrund konkluderer Falkner Sørensen:

»Det, at man flygtede, havde altså noget med tradition og holdning at gøre. National og politisk holdning var dog også en medvirkende årsag til, at man valgte at desertere (hvor er i øvrigt forskellen til det første argument?, TBO). Jeg tror bare ikke, at man kan kalde det hovedgrunden. Skal man forsøge at komme med en sådan, må det være en almindelig naturlig vilje til at redde livet. Man havde simpelthen fået nok af rædslerne ved fronten.

Når der var så forholdsvis mange fra Nordslesvig, der deserterede (f.eks. i forhold til resten af riget, hvor denne naturlige vilje vel også eksisterede), hænger det sammen med, at man havde muligheden for det (pga. hjemstavns beliggenhed tæt ved den danske grænse, TBO) ...« (s. 100).

Her begynder argumentationen, at blive problematisk. Helt indledningsvis er det en stor mangel, at nordslesvigernes deserteringsfrekvens ikke måles præcist i forhold til den tyske som helhed. Gør man ikke det, har man jo ingen baggrund for klart at vurdere særtrækkene ved de nordslesvigske soldaters situation. Denne mangel afspejler en generel mangel ved analysen. Det er et gennemgående problem i bogen, at deserteringsproblemet kun ses i sin specifikt

nordslesvigske sammenhæng. Der har gennem de sidste 10-15 år udkrystalliseret sig en tydelig international forskningstendens, der har beskæftiget sig indgående med krigsoplevelse og krigserfaring i 1. Verdenskrig, herunder med deserteringsspørgsmålet. Man leder forgæves efter inddragelse af resultaterne af denne forskning i Falkner Sørensens analyse.

Hadde denne forskning været anvendt, kunne man f.eks. have kvalificeret argumentet om krigstræthed og krigsledens betydning for trangen til at desertere (se fx. John Keegans og Eric Leeds arbejder), og man kunne ligeledes ved at sammenligne med undersøgelser af andre områder med lignende geografiske og/eller nationale særtræk have fået en række supplerende belæg for henholdsvis »nærhedens« og nationaltilhørsforholdets betydning for den faktiske deserteringsstrøm. Disse mangler diskvalificerer på ingen måde bogen, men de demonstrerer med al ønskelig tydelighed begrænsningen i en lokalhistorisk approach, der kun er spundet op om sig selv og ikke har blik for komparationens betydning.

Thorsten Borring Olesen

Britta Nicolai: *Die Lebensmittelversorgung in Flensburg 1914-1918*. (Schriften der Gesellschaft für flensburger Stadtgeschichte, nr. 39; 1988). 235 s.

Byhistorisk Selskab i Flensburg har en imponerende udgivervirksomhed. Flagskibet i virksomheden er den 'store' skriftserie, som denne publikation er del af. Det mest imponerende er egentlig ikke antallet af udgivelser (39 fra 1928 til 1988), men snarere tyngden, eller kvaliteten om man vil, af udgivelserne. De har ofte en videnskabelig pondus, som er sjælden for lokalhistori-

ske udgivelser i en by af Flensburgs størrelse. Sådanne publikationer overskrider det rent lokalhistoriske og udgør et væsentligt bidrag til udforskningen af den 'store' historie, den nationale tyske historie. Peter Heinachers bog om nazismens fremvækst i Flensburg fra 1986 er et eksempel på en publikation med relevans for den bredere nationale historie, og det er Britta Nicolais nærværende arbejde ligeledes.

Nicolais bog er meget specialiseret, faktisk så specialiseret at jeg tror den vil finde flere læsere uden for Flensburg end i byen selv. Tyngden ligger på analysesiden og ikke på det formidlingsmæssige. Den har næppe været en bestseller i Flensburgs julehandel, men må til gengæld modtages med begejstring af alle, som studiemæssigt og videnskabeligt beskæftiger sig med tysk social og økonomisk historie. Som Nicolai rigtigt gør opmærksom på i indledningen, har den socio-økonomiske historie under 1. Verdenskrig længe været underprioriteret sammenlignet med udforskningen af krigens politiske og militære sider. På den anden side er der en del, der tyder på, at de seneste års forskning er godt igang med at rette op på denne skævhed.

Som titlen antyder er det levnedsmiddelforsyningen i Flensburg under 1. Verdenskrig, som udgør analysens undersøgelsesfelt. Levnedsmiddelbegrebet er dog barberet ned til en undersøgelse af brød- og kartoffelforsyningen, to af de absolut vigtigste næringsmidler for den brede befolkning under 1. Verdenskrig. Det er imidlertid ikke analysen af denne forsyning i sig selv i dens kvantitative og kvalitative aspekter, der udgør bogens mest originale bidrag, men derimod analysen af organiseringen af levnedsmiddeltilførslerne.

I alle de krigsførende lande, men ikke mindst i Tyskland blev markedsøkonomien under krigen afløst af en krigs-

økonomi, som afskaffede den fri prisdannelse og gav staten en meget større direkte indflydelse på allokering og distribution af de nationale ressourcer. Hvad fødevareforsyningen angår, blev det i høj grad de kommunale myndigheder, som kom til at administrere de statslige direktiver. Som Nicolai gør opmærksom på, betød denne særlige korporative organisering ikke kun et indgreb i markedsøkonomien, men også i det kommunale selvstyre. Kommunerne blev på mange måder rene statslige executive-organer.

Omvendt blev de kommunale myndigheders magt i lokalsamfundet kraftigt forøget. Når magistraten blev ansvarlig for råvaretilførsler til byens virksomheder (f.eks. møller og bagerier), for fastsættelsen af maksimalpriser og for organiseringen af rationeringen af fødevarer, blev ikke kun forbrugerne, men også producenterne i høj grad afhængig af de kommunale myndigheder. Afhængigheden var særlig stor, fordi Flensburg var domineret af en række småbedrifter på fødevarerområdet. Store bedrifter med en organisation og en kapacitet, der gjorde dem uundværlige for byens fødevarerforsyning, ville have en større chance for at hævde egne interesser, som Nicolai viser, det var tilfældet med den store og moderne »Walzenmühle AG«.

På trods af den statslige dirigering og kontrol med kommunerne var der alligevel forskel på de enkelte kommuners organisering af krigsøkonomien eller »mangeløkonomien«, som Nicolai kalder den. Med de mange nye kommunale opgaver var det indlysende, at den kommunale administration måtte omorganiseres og udvides. Fra centralt statsligt hold udstedtes der imidlertid ikke direktiver om, hvordan kommunerne skulle organisere deres nye arbejdsopgaver. Det blev overladt til den stedlige improvisation. Selv om

mængden af tildelte fødevarer til en kommune var statsligt fastlagt, havde en effektiv administration faktisk muligheder for at gøre en selvstændig og positiv indsats for at forbedre den lokale forsyningsituation. De kommunale myndigheder i Flensburg samarbejdede således med den omgivende landkommune om at nedbringe transportudgifter og udnytte fælles lagerkapaciteter og kunne på den måde sikre sig både finansielle fordele og kontinuitet i fødevarerforsyningen.

Nicolai konkluderer derpå, at fødevarerforsyningen i Flensburg i en overfladisk sammenligning med andre kommuner tog sig relativt god ud. Den var bestemt ikke uproblematisk, fordi den statslige kontrol på området på uadskillelig vis knyttede Flensburgs skæbne til resten af rigets. Som andre steder havde også Flensburg sine brøduroligheder, henholdsvis i juli og september 1917, men urolighederne i Flensburg tog ikke så radikalt et omfang som

mange andre steder, eksempelvis var de ikke akkompagneret af en samtidig strejkebølge.

Debatterne om krigsøkonomien og den korporative interesseformidling under 1. Verdenskrig har ofte haft en tendens til at udspinde sig på et ret luftigt grundlag. Ikke mindst fordi disse faktorer for sjældent er blevet analyseret i deres egen ret, og snarere har indgået som vedhæng til eller projiceringer af en senere udvikling, eksempelvis 1930'ernes krisemanagement. Den store fortjeneste i Nikolais arbejde er, at hun på særdeles konkret vis har analyseret en specifik side af organiseringen af krigsøkonomien. Denne analyse efterlader ikke tvivl om, hvor grundlæggende den offentlige indblanding i markedsøkonomien på lokalt plan faktisk var. Den indsigt er vigtig i sig selv, men også grundlæggende for at forstå den korporative erfarings store betydning i mellemkrigstiden.

Thorsten Borring Olesen

NORDEN

Steinar Supphellen: *Den politiske bisp. Bartholomeus Deichman i norsk historie 1713-1730*. (Tapir Forlag, 1989). 176 s., 120 Nkr.

Christianiabispens Bartholomeus Deichman (1713-1730) var en betydningsfuld person i den dansk-norske enevældes administration af Norge i 1720'erne. I de fleste af de tiltag, som efter afslutningen på Den store nordiske krig i 1721 blev igangsat for at forbedre statens økonomi, var han involveret: Han spillede en vigtig rolle ved gennemførelsen af salget af norske sognekirker, ikke blot i sit eget stift. Han var rådgiver og med ved nogle af auk-

tioner, da der tilsvarende solgtes ud af det norske krongods. Og han var den egentlige leder af det forsøg på udarbejdelse af en ny norsk matrikel, som kongen dog – på grund af modstand både lokalt og i centraladministrationen – i 1724 besluttede at skrinlægge.

Var de kontante resultater af hans indsats på disse områder ikke overvældende, bevirkede dette dog ikke, at Deichman mistede majestætens tillid. Straks efter sit nederlag i matrikelsagen blev han således hovedmand i Gehejmekommissionen 1724-25, der havde til opgave at undersøge rygter om de enevældige embedsmænds bestikkelse, herunder at dronningen skulle være